

ETNOQRAFİK MƏTNLƏR

1. ZƏNGİLANDA NOVRUZ ADƏTLƏRİ

Zəngilanda Novruz bayramı “Cənab Əmir” bayramı və ya “əmirəlmöminin taxta çıxdığı gün” adlandırılır. Ağalı kəndinin sakini Möhübbət Səmədovun dediyinə görə, Novruz bayramında hamı bir-birini “Cənab Əmir bayramınız mübarək” deyə təbrik edirdi. Çöpədərə sakini Tavar Qəhrəmanovanın dediyinə görə, martın 21-nə Cənab Əmir bayramı deyirdilər, axır çərşənbədə isə camaat “çərşənbə bayramınız mübarək”, – deyə təbrikləşirdilər.

Zəngilanda Novruz bayramı yalnız çərşənbə ilə (dörd çərşənbədən qabaq gələn çərşənbə) başlanır. Möhübbət Səmədovun dediyinə görə, yalnız çərşənbədə ocaq qalası da, o qədər də təmtəraqlı keçirməzdilər. Amma yumurta döyüşü həmin çərşənbədən başlayıb, ta bayrama qədər, hətta bayramdan sonra da davam edirdi.

Qara bayram axır çərşənbədən əvvəlki cümə axşamı keçirilir. Ona qədər müəyyən hazırlıqlar görülürdü: ölüsü olan qəbiristanlığa gedib qəbiri təmizləyir, uçan yerlərini təmir edir, ağardır. Sobu kəndində isə, ağsaqqallar qabaqcadan beş-altı nəfərə tapşırır, onlar bütün qəbiristanlığı təmizləyirdilər. Mincivan sakini Ramilə Vəliyevanın dediyinə görə, cümə axşamı, yəni *qəbirüstü günü* mütləq qazan asılmalıydı. Anası onlara deyirdi ki, həmin gün ölümlər gəlib damdan baxır, əgər görsələr evdə qazan asılmayıb, onda kəsib gedərlər. Mincivanda qara bayramda aş bişirilirdi, amma onun altına ət qoyulmurdu. Ət əvəzinə aşa xurma, noxud, soğan, kişmiş tökülürdü. Aş tezdən bişirilib hazır qoyulur, qəbiri ziyarət edib gəldikdən sonra həmin ehsan yeyilirdi. Babayıl kəndində isə qara bayramda camaat palaz, qab-qasıq, samovar və ehsan qazanını götürüb səhər tezdən qəbiristanlığa gedir. Bir nəfər qəbiristanlığın ayağında qalib samovarı qaynadır, digərləri isə yaxınlarının qəbirlərini ziyarət edib üstündə “Quran” oxudurlar. Qəbirlər ziyarət olunduqdan sonra qəbiristanlığın ayağında süfrə açılıb gətirilən yeməklər yeyilir, axırda “Fatihə” verilib süfrə yığışdırılırdı. Axşam isə ev üçün ayrıca yemək bişi-

rilirdi. Zərnigar Məmmədovanın dediyinə görə, Zəngilan kəndində *qəbirüstü günü* səhər tezdən aş bişirilir, ondan bir neçə qapıya ehsan göndərilir. Hər kəs də çalışırdı ki, öz ehsanını birinci paylayıb övlərinə rəhmət alsın. Sonra qadınlar bir qazan *qəbirüstü aşı*, çörək, şoraba, palaz, süfrə, əl silməyə məhraba, bir sözlə süfrə üçün nə lazımsa özləri ilə götürüb qəbirüstünə gedirlər. Axırını ölən şəxsin qəbirindən başlayıb köhnə qəbirlərə qədər hamısını sıra ilə yad edir, ağlaşır, üstlərində “Quran” oxudurlar. Sonra yol qırağında süfrə açıb yolla gedən şəxsləri ehsan yeməyinə dəvət edirlər. Evə qayıtdıqdan sonra axşam üçün əlavə aş asılırdı. Söyləyicinin dediyinə görə, anası deyirdi ki, bu gecə ruhlar azaddır. Hər biri öz ocağının başına yığılır. Əgər o evdə ehsanın iysi gəlməsə, onlar çox pərt, çox naümüd geri qayıdırlar. Ona görə hər kəs həmin axşam qazan asmağa çalışır, imkanı olmayan şəxslərin evinə isə hazır yemək göndərilirdi.

Babayıl kənd sakini Nərminə Bağirovanın dediyinə görə, əvvəllər qəbirüstünə aparılan şirniyyatdan, bişirilən ehsandan qəbirin üstünə də qoyurdular. Quşlar yığıldığına görə sonradan həmin adət yığışdırılır. Bartaz kəndində də *qəbirüstü günü* hamı yuyunur, qüsullanır, ondan sonra yemək asılırdı. Suyu ocağın üstünə qoyub “bu imamların ehsanı, bu seyidlərin, bu ölənlərin ehsanı” deyib duzu atırdılar. Düynü də həmin şəkildə birinci imamlardan, seyidlərdən başlayıb sonra dünyasını dəyişmiş ailə üzvlərinin adını çəkib tökürdülər. Həmin gün halva çalınır, aş bişirilirdi. Bartazda ehsan aşına ət vurulurdu. Ehsan aşı qəbiristanlığa gətirilir, yeyiləni yeyilir, qalanını yolayrıcında oturub gəlib-gedənə verirdilər.

Ramilə Vəliyevanın dediyinə görə, ili çıxmamış adam varsa, həmin ailəni yasadan çıxarmaq üçün qara bayramda hamı mütləq onlara yığışır, gələn şəxs özü ilə xonça bəzəyib gətirirdi. Həmin evdə süfrə açılır, aparılan nemətlərlə stolun üstü bəzədilirdi. Zəngilan kəndində isə, qara bayram Novruzda keçirilirdi. Novruz girəndən sonrakı on gün ərzində qapılar açıq olurdu. Ev sahibi hazırlığını görürdü: çay dəmləyir, qazan asırdı ki, istənilən vaxt onun qapısına qara bayrama gələn olar. Kimi bayram günü, o gün vaxtı olmayan növbəti on gün ərzində o qapıya gəlirdi. Ya tək, ya da bir neçə qon-

şu birləşib ölü yiyələrinin qapılarını gəzir, gələn şəxslər özləri ilə qənd, çay alıb gətirirdi. Çay içilir, yeməyə qalan yemək yeyir, ölənlər şəxsə rəhmət oxuyub dağılışırdılar.

Zərnigar Məmmədovanın dediyinə görə, Zəngilan kəndində birinci çərşənbəyə külə pısidən, yəni yel buraxan çərşənbə deyilirdi. Çərşənbələrə ad qoymazdılar, çox vaxt birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü çərşənbə deyər çağırırdılar. Dördüncü çərşənbə isə əsl çərşənbə hesab olunur. Söyləyicinin dediyinə görə, bu gün qədr gecəsi haqqında söylənən sözlər o vaxt axır çərşənbə üçün deyilirdi. Deyirdilər ki, axır çərşənbədə torpaq oyanır. Həmin gecə saat dördlə beşin arasında bütün ağaclar budağını yerə əyir, yerlə görüşür. Çaylar bir dəqiqəliyə dayanır. Söyləyicinin dediyinə görə, Zəngilan kəndində çərşənbə ocağı ağacdən qalanmazdı. Yaşlı kişilər deyirdi ki, çərşənbə ocağı adam ayağı dəyməmiş otdan qalanmalıdır. Ona görə hər kəs axır çərşənbədə yandırmaq üçün hələ qabaqcadan bir bağ təmiz ot saxlayırdı. Heyvanın qabağından çıxan, malın ayağı dəyən və ya tapdalanan otdan çərşənbə ocağı qalanmazdı.

Hər çərşənbənin özünəməxsus adətləri var idi. Yuxarı Yeməzli sakini Laləzar Qurbanovanın dediyinə görə, su çərşənbəsində qaranlıq düşən vaxtı qızlar vedrədə su götürüb küncdə-bucaqda gizlənir, ordan gəlib keçən olanda suyu üstünə atırdılar. Yaxud, yaxın adamların evlərinə gedib qapıdan su atırdılar. Ev sahibi də onlara “aydınlığa çıxasan, xoşbəxt olasan” deyirdi. Od çərşənbəsində isə, ailədə neçə oğlan varsa, hərəsinin adına bir ocaq qalanırdı. Kimin ocağı gec sönərdisə, deyərdilər “bu uşağın gələcəyi yaxşı gələcək, ata ocağını davam etdirəcək”.

Axır çərşənbədə gün dönəndən sonra buğda qovrulur. Qovurğa üçün buğda hələ yaydan ən yaxşı buğdadan seçilərək saxlanılır. Ramilə Vəliyevanın dediyinə görə, saat birdən sonra anası sacı qoyub buğdanı qovururdu. Həmin buğdanı boşqablara töküb üstünə boyanmış yumurta, qoz, fındıq, konfet, peçenyə qoyurdu. Həmin gün yeddi qapıya pay paylanmalı idi. Kimin evində yas düşmüşdüsə, bayram payı birinci o evə göndərilirdi ki, o ev yasdən çıxsın. Ondən sonra qonşulara, çoxuşaqlı ailələrə, imkanı olmayanlara, şi-

kəst olanlara bayram payından paylanır, həmçinin o boşqabın biri həmin gecə kirvə evinə göndərilirdi. Babayıl kəndində qonşulara bayram payı veriləndə, birinci bayram payı kirvə evinə gedirdi. Ağalı kəndində isə bayramın səhəri sinidə böyük bir xonça düzəldilib kirvə evinə göndərilirdi. Babayıl kəndində axır çərşənbədə bacılıqlar bir-birinə *bayramlaşmaya* gedir, bişən şirniyyatdan pay aparırdılar. Bacılığı da onu əliboş qaytarmaz, paltar, ətir və sair əşyalardan pay qoyardı.

Nərminə Bağirovanın dediyinə görə, Babayıl kəndində buğdanın ilk qovrulmuşundan yeddi dənə götürüb evin müəyyən yerlərinə qoyur, buğda xaralının içinə atırlar ki, evdə bolluq olsun. Söyləyicilərin dediyinə görə, buğda iki cür qovrulur. Bir variantda buğda təmizlənilib yuyulur, sonra qovrulur. Digər variantda buğda duzlu suya qoyulur, suyu canına çəkəndən sonra süzgəcə tökülür. Suyu tam çəkildikdən sonra onu qovururdular. Bundan əlavə, buğdanı qovuranda yetkin qızların adına saca buğda atılır. Hansı buğda tez çırtırsa, deyirdilər ki, filnakəsin buğdası çırtırdı, o, ərə gedəcək. Bartaz sakini Tutu İbrahimovanın dediyinə görə, axır çərşənbədə saat 12-dən sonra deyirdilər ki, gün çərşənbəyə çöndü. Ondan sonra hər kəs hazırlığını görürdü: çərşənbə suyunda yuyunulur, təzə paltar geyinilirdi. Bartazda qovurğadan əlavə, noxud, çətdəquş⁴, çətənə qovrulur, həmin nemətlər qarışdırılıb yeddi qapıya pay paylanırdı. Bundan başqa, qovrulmuş buğdanı kirkirədə çəkib *qovut*, onun da üstünə şərbət töküüb *qovut halvəsi* düzəldirdilər. Çöpədarə kəndində isə, bir kasaya *yeddi ləvin* bayram neməti yığılır, bayram aşından pay çəkilir və bunlardan bir xonça tutularaq qonşulara pay verilir. Boşqablar qonşuda qalır, onlar da öz bayram paylarını həmin boşqaba qoyub geri qaytarırlar.

Ağalı kəndində axır çərşənbədə *nöküt* bişirilirdi. Nökütün hazırlanması belədir: düyü qaynadılıb süzüləndən sonra yağ sacın içinə atıb düyünü də tökürlər. Düyü sacda qovrulur, götürülənə yaxın içinə küncüt səpilir. Onu ləyənə yığıb içinə qoz əlavə edirlər.

⁴ Saqqız ağacının meyvəsi

Həmin nökülər qablara çəkilir, üstünə şirniyyat, bəzədilmiş yumurta qoyulub qohum-qonşuya pay verilir.

Çərşənbə axşamı oğlanlar və qızlar ayrı-ayrı məclis qururdular. Kənddə kimin damı genişdirsə, yetkinlik yaşına çatmış qızlar qabaqcadan öz aralarında razılaşıb ora toplaşırdılar. Həmin dam əvvəlcədən süpürülüb təmizlənir, yerə palaz, kilim sərilirdi. Hər kəs evdən özü ilə bayram aşısı bişirmək üçün düyü, yağ, xurma və s. gətirir, damın ortasında ocaq qalayıb həmin nemətlərdən özləri üçün bayram aşısı bişirirdilər. Qızlar orada qırımlənir, özlərinə bığ, saqqal qoyur, başlarına papaq qoyur, kişi paltarında qapıları gəzirdilər. Yığdıqları ərzağı da götürüb həmin evə qayıdır, aşdan, yığdıqları bayram pəyindən yeyib müxtəlif oyunlar oynayır, səhərə qədər oyaq qalırdılar.

Axır çərşənbədə qızlar *kuf* (Məmmədbəyli kəndində *kufgelli*, Gilətağ kəndində *yelənni* deyilir) oynayırdılar. Damın bacasına ləm, ağır dəmir parçası atıb oradan kəndir asırdılar və yellənirdilər. Ağalı kəndinin sakini Elmira Mikayılovanın dediyinə görə, kufu bir nəfər uçurdu. Kufu arxaya çəkib buraxanda deyirdi: “Get nənəngilə, gəlmə bizə. Get xalangilə, gəlmə bizə”. Söyləyicinin dediyinə görə, qızlar kuf uçurdanda *halay-halay* oxuyurdular. Oğlanların onların məclisinə gəlməməsi, şuluqluq salmaması üçün qızlar çox vaxt toplaşdıqları yeri gizli saxlayırdılar. Ağalı kənd sakini Müqtədir Baxşəliyevin dediyinə görə, bir dəfə oğlanlar qızların axır çərşənbədə Bayram kişinin evində toplaşacaqları xəbərini alırlar. Ardını söyləyici belə davam edir: “Gecə saat on bir, on iki olardı, damın üstünə çıxıb bacadan aşağı baxırıq. Fərsət gözləyirik ki, bunlar yeməyi gətirib ortaya qoyanda qarmaqarışılıq salaq. Birimiz də əlində bıçaq hazır durub ki, qızlar sürətlə yellənəndə kəndiri kəssin, gup-pultu ilə yerə düşsünlər”. Oğlanlar əyninə qadın paltarını geyinir, başlarına yaylıq örtür, yaşmanıb qızların məclisinə gəlirdi. Qızlara qarışıb oynuyur, yalnız üzlərini açıqda onun qız deyil, oğlan olduğu bilinirdi. Nərmənə Bağirovanın dediyinə görə, oğlanlar damın bacasına çıxıb *kufgelli* oynayan qızlardan istədiyi oğlanın adını soruşardı, deməsəydi, onu şallaqla vurardılar. Çöpəderə sakini Tavar Qəhrəmanovanın dediyinə görə, kuf üçün sicim keçi qəzilədən

toxunur, başına da qırmızı qotazlar salınırdı. Qızlar kuf asıb uçanda oğlanları həmin məclisə yaxın qoymurdular, onlar kənardan durub baxırdılar. Söyləyicinin dediyinə görə, qızlar kufda ayaq üstə yellənirdi, kimsə onlara təkan vermirdi. Yarışırdılar, kufla uçub o biri ağacdən şax qırıb gətirirdilər. Zəngilan kəndində isə kuf ya həyətdə, ya da tut bağlarında boş sahələrdə qurulurdu və mərasim axır çərşənbədən başlayıb ta Novruzun axırına qədər (mart ayı çıxana qədər) davam edirdi. Qoz, ərik ağacının budaqları möhkəm olduğu üçün kuf, əsasən, həmin ağaclardan asılırdı. Əriyin təzə çiçəkləyən vaxtı olduğundan qızlar mərcleşir, kufla daha yuxarı qalxıb onun çiçəyindən qoparırdılar.

Nərminə Bağırovanın dediyinə görə, əvəllər orta baca damlar olurdu, onun ortasındakı atmadan kəndir asıb yelləncək qururdular. Dörd çərşənbənin dördündə də bir evə yığışib orada yellənirdilər. Axırıncı çərşənbədə isə səhərə qədər oyaq qalırdılar. Kuf üçün sicimi keçi qəzilindən höürdülər. Sicimi yuxarıdan asırdılar, adamı kəsməməsi üçün ortasına taxta qoyub üstünə döşəkcə salırdılar. Bir nəfər yelləncəkdə oturur, biri arxadan, digəri də qabaqdan onu yelləyirdi. Ayaq üstə yellənəndə isə oturub-durmaqla yelləncəyi hərəkətə gətirirdilər. Kufda yellənən qızdan istədiyi oğlanın adını soruşurdular, demək istəmədikdə onu daha möhkəm yelləməklə oğlanın adını deməyə məcbur edirdilər. Yelləncəkdə növbə ilə yellənirdilər. Qabaqcadan şərt kəsirdilər ki, kufda yellənən qızın ayağı torpağa dəyməməlidir. Kimin ayağı dəydisə, kufdan düşür, yerini başqasına verirdi.

Gilətağ sakini Ayna Quliyevanın dediyinə görə, keçi qəzilini cəhrədə əyirib ip düzəldirdilər. İpləri boyuyurdular. Rəngbərəng saplardan sicim höür, ucunu da qotaz kimi düzəldirdilər. Sicimi ağacdən asırdılar, bağlanan yerini aşağı salırdılar. Ağacdən iki sicim asırdılar. İki nəfər üz-üzə sicimin üstündə otururdu, yıxılmamaq üçün də ayaqlarını qaldırıb o birinin siciminin üstünə qoyurdular. Kimin kimlə oturacağını qabaqcadan razılaşırdılar. Biri də arxadan onları itirdi. Yorulunca uçar, yorulanda növbələrini təhvil verirdilər. Söyləyicinin dediyinə görə, kufda əsasən cavan qızlar uçar-

dular. Kufu çox vaxt bacalı damların tirindən, açıq havada quranda isə tut ağacından asırdılar.

Dərə Gilətağ kəndinin sakini Sərvinaz Muxtarovanın dediyinə görə, martın 21-22-sinə onların kəndində Qızlar bayramı deyiblər. Həmin gün qızlar yığışardılar xırmana, oğlanları ora yaxın qoymazdılar. Yaz ağzı olduğu üçün xırman o vaxt boş olardı. Xırmanı təmizləyərdilər, ordan *nənni* asardılar. Nənnini ağ və qara saplardan hörülmüş ala-bula sicimlərdən qururdular. Mərəyin ortasından gədən tirdən iki sicim asardılar. Sicimləri üz-üzə gətirib ortasına yellənən şəxsi kəsməməsi üçün döşək qoyardılar. Qızın biri həmin sicimlərin birində, digəri isə o birində oturur, ayaqlarını da qaldıraraq qarşıdakı sicimin üstünə qoyardılar. Ayaq sicimlə yellənən şəxsin arasında qalardı. Böyük qızlardan biri arxadan digəri öndən dururdu, beş-altı metr geriyə çəkib buraxardılar.

İnama görə, çərşənbə günü kufda uçan qızın bəxti açılır. Böyük Ağalı sakini Elmira Mikayılovanın dediyinə görə, bir gün çərşənbə bayramında qızları kuf asıb uçurdular. Ortancıl qızı kufda uçanda qonşunun qızı çəpəri basır, qaça-qaça gəlir ki, Sənubər, düş yerə. Sənubər gedəcəksən, mən evdə qalacağam? Sənubərin qolundan tutub düşürdür, özü onun yerində oturub yellənir. Söyləyicinin dediyinə görə, üç gün keçmir ki, həmin qızın nişanlandığı xəbəri çıxır. Bartaz kəndində isə qızlardan biri kufda yellənəndə o biri də əlinə çubuq alıb deyirdi ki, nişanlının adını de. Demək istəmədiyi təqdirdə onu daha möhkəm yelləməklə, çubuqla əlinə vurmaqla istədiyi oğlanın adını deməyə məcbur edirdi. Yeməzli kənd sakini Laləzar Qurbanovanın dediyinə görə, nişanlı olmayan qızlar kufda yellənərkən gələn çərşənbəyə qədər nişanlanmaqlarını arzu edirdilər. Kufda uçanları həvəsləndirmək üçün deyirdilər ki, sən yaxşı uçsan, səni filankəsə nişanlayacağıq. Belə bir inam da vardı ki, kimsə kufdan yıxılırsa, onun taleyi yaxşı gətirməz. Kufda yellənəndə qızlar oxuyurdular:

Nişanlının adı Xorasan,
Gecələr gəlib görəsən,
Başına dəsmal örtəsən,
Ayağına corab geydirəsən.

Armud ağacı haça,
Əlim dolaşdı saça.
Oğul ona deyərəm
Nişanlısın götürə qaça.

Qızıl iynənin sapı,
Görükür bizim qapı.
Yarı yardan eləyən
Dilənsin qapı-qapı.

Şamaxı dizim üstə,
Qatdaram dizim üstə.
Desələr nişanlın gəlir,
Muştuluq gözüm üstə.

Dərə Gilətağ kəndində isə yelləncəkdə yellənən qızlar Yelən-
nilər⁵ oxuyardılar. Kənd sakini Sərvinaz Muxtarovadan aşağıdakı
Yelənni nümunələri yazıya alınmışdır.

O tayada qoç yatıbdı,
Ay daha yelli yelənni.
Buynuzların çatıbdı.
Ay daha yelli yelənni.

Hayıf o qoçun quyruğu,
Ay daha yelli yelənni.
Quru yerdə yatıbdı,
Ay daha yelli yelənni.

Ay bu dərə başdan gəlir,
Ay daha yelli yelənni.
Suları daşdan gəlir,
Ay daha yelli yelənni.

⁵ Yelənni – yelləncəyə verilən addır. Söyləyicinin dediyinə görə, balaca uşaqların yelləndiyinə yelləncək, böyüklərin yelləndiyinə isə yelənni deyərdilər.

Oğlan qızın dərindən
Ay daha yelli yelənni.
Durub o başdan gəlir,
Ay daha yelli yelənni.

Qardaşım bir qız sevib,
Ay daha yelli yelənni.
Uzun boy, qara birçək,
Ay daha yelli yelənni.

Bulaq suyu sərindir,
Ay daha yelli yelənni.
Üstü dolu gəlindir,
Ay daha yelli yelənni.

Arzularım çin olar,
Ay daha yelli yelənni.
Qızlar da gəlin olar,
Ay daha yelli yelənni.

Mənim yarım tellidir,
Ay daha yelli yelənni.
Atı da yəhərlidir,
Ay daha yelli yelənni.

Güclüdür, qüvvətlidir,
Ay daha yelli yelənni.
Bu, düşməyə bəllidir,
Ay daha yelli yelənni.

Məmmədbəyli, Hacallı, Cahangirbəyli kəndlərində bayramın maraqlı məqamlarından biri *dodu gəzdirmək* idi. Bir oğlanın əyninə qadın paltarı geyindirilir, başına yaylıq bağlanır, tanınmaması üçün başına corab keçirilirdi. Dodunun başına on-on beş nəfər yığılırdı. Əvvəlcədən də nehrəni ortadan kəsib, aşılənmiş keçi dərisini onun

üstünə çəkib nağara düzəldirdilər. Dəstədə balaban, nağara, qarmon çalan olurdu, onlar çalıb-oxuyur, dodu da oynayırdı. Oyunun şirin yerində ucu qarmaq şəkilli ağaclarla dodunun ayağından çəkirdilər, o yıxılırdı. Ev yiyəsi dodunun kim olduğunu öyrənməyə çalışırdı, amma ona imkan verməzdilər. Paylarını alana qədər oynayırdılar. Ev yiyəsi də onları daha çox oynatmaq üçün qəsdən payı gecikdirirdi. Uşaqlar bu şəkildə qapı-qapı gəzir, qapılardan düyü, yağ, soğan, kartof yığırdılar. Yığıqları ərzağı gətirib bir evdə bişirir, gecə səhərə qədər çillə çıxarırdılar. Nərminə Bağırovanın dediyinə görə, elə olurdu bəməninin biri xəlvəti qızların aş qazanını oğurlayıb aradan çıxırdı, məcbur olub yenidən qazan asırdılar. Laləzar Qurbanovanın dediyinə görə, Yeməzli kəndində axır çərşənbədə kosa bəzəyirdilər. Kənddə bir neçə qrup olurdu və hər qrup özünə bir kosa düzəldirdi: tanınmaması üçün bir oğlana qadın paltarını geyindirilir, sifəti kömürlənir, ona kömürdən bığ çəkilir, keçi dərisindən saqqal düzəldilir. Onu ev-ev gəzdirirdilər. Qapıya gələndə ev yiyəsi onun kimliyini bilmək üçün kosanı məcbur edirdi ki, oynasın. O da tanınmaması üçün oynamağını, səsinə dəyişir, axırda da şirinliyini alıb gedirdi. Kosa evə gələndə kimisə oynamağa dəvət edirdisə, həmin şəxs etiraz edə bilməzdi, mütləq onunla oynamalı idi.

Mincivan qəsəbəsində qızlar qara qoyunun yunundan özlərinə bığ, saqqal düzəldir, üzlərini kardondan hazırlanmış maska ilə örtürdülər. Oğlanlar isə qız paltarını geyinib başlarına şal örtürdülər. Özlərini elə şəkllə salırdılar ki, kimsə onları tanımasın. Evlərə girib oynayır, nəmərlərini alıb gedirdilər. Söyləyicinin dediyinə görə, bir dəfə oğlanlardan biri qadın paltarını geyinərək onların evinə gəlir. O qədər mükəmməl qrimlənir ki, onu həqiqətən qadın zənn edir və ona bir cüt qadın corabı hədiyyə edir. Bartaz kəndində də yetkinlik yaşına çatmış oğlanlar qapı gəzərkən tanınmamaları üçün əyinlərinə qadın paltarını geyinir, başlarına yaylıq örtüb yaşmanırdılar. Ev yiyəsi az pay verəndə götürməzdilər. Ev yiyəsi istədikləri şeyi verib onları razı yola salmalı idi. Paylarını aldıqdan sonra bir az da oynayıb gedirdilər. Qılıq dəyişdirmiş şəxslər danışmır, ev yiyəsi bir şey soruşanda da ancaq başlarını hərəkət etdirməklə cavab verirdilər.

Mincivan kəndində qapıya torba atırdılar. Anaları hələ axır çərşənbədən qabaq uşaqlara məxmərdən torba tikib üstünə də əl tikmələri ilə güllər işləyirdi. Axır çərşənbədə uşaqlar onu boyunlarından asıb qapı-qapı *çərşənbə payı* yığırdı. Qapını döyürdülər, qapıya çıxana “bayramınız mübarək, çərşənbəniz mübarək” deyirdilər. Həmin adam da torbanı alıb içini şirniyyat, boyanmış yumurta ilə doldurub onları yola salırdı. Ağalı kəndində isə, kimi torba, kimi də papaq atırdı. Laləzar Qurbanovanın dediyinə görə, Yeməzli kəndində qadınlar parçadan *cantay* tikirdilər, parçadan düzəldilmiş güllərlə üstünü bəzəyirdilər. Axır çərşənbədə uşaqlar həmin cantayı boyunlarından asıb qapıları gəzirdilər. Gizlənmirdilər, sıra ilə düzülür, ev yiyəsi də əlində sini qapıya çıxıb onların cantaylarına çərşənbə payı qoyurdu. Həyətdə it varsa, həmin gün səhər tezdən onlar bağlanır, darvazalar isə açıq qalırdı.

Bütün çərşənbələrdə tonqal qalanırdı, axır çərşənbədə isə hər evdə tonqal qalanmalı idi. Bartaz kəndində hər qapıda üç tonqal qalanırdı. Onun külünü süpürməzdilər, yeddi gün qalardı. Həmin gecə hamı səhərə qədər oyaq qalır, *çilə çıxardırdı*. Oğlanlar “Ənzəli”, “Eşşəkbeli” və sair oyunlar oynayır, qızlar su falına baxırdılar. Səhər obaşdan isə hamı su üstünə gedirdi. Ramilə Vəliyevanın dediyinə görə, Mincivanda Şam məhləsindən arx keçirdi. Səhər tezdən hamı çalışırdı ki, gedib o suyun üstündən tullansın, o suda üzlərini yusun. Həmin sudan gətirirdilər, evdəkilər, suya gedə bilməyənlər o su ilə əl-üzlərini yuyurdular. Ona *lal su* deyirdilər. Suyu götürəndən ta evə çatana qədər danışmazdılar. Suyu töküüb bir adama verər, ondan sonra danışardılar. Çərşənbə günü evdəki bütün qab-qacaq axar suyun altında salavatlanırdı. Elmira Mikayılovanın dediyinə görə, Ağalı kəndində niyyət edib su üstünə gedirdilər. Misaçün, deyirdilər ki, ya suyun sahibi, mənim uzaq yol gedən bacım, qardaşım gəlsin, gələn çərşənbədə gəlib burada çiməcəyəm. Niyət edənlər suya dinməz gedib, dinməz gəlirdilər. Həmin sudan qapının ağzına səpib ondan sonra danışardılar. Bartaz kəndində su üstünə gedənlər kol topasının bir qanadını götürüb onun ucunu suyun içinə basdırır, niyyət edib altından keçirdilər. Sobu kəndində

evdən çıxanda üstlərində yeddi rəng sap götürürdülər, niyyət tutub onları çay kənarındakı kollara bağlayırdılar. Bartaz kəndində isə evdə nə qədər adam varsa, hərəsinin adına çayın üstündəki ağaclara *qatma* (ip) bağlanırdı.

Belə bir inam var ki, kim çərşənbə sabahı çayda çimərsə, onun xəstəliyi gedəcək, sağlam olacaqdır. Çimə bilməyənlər isə ayaqlarını soyunub arxdan yeddi dəfə o tərəfə, bu tərəfə keçirdilər. Suyun üstündən keçəndə deyirdilər:

Atıl-batıl çərşənbə,
Bəxtim açıl, çərşənbə.
Çərşənbəsən, çilləsən,
Hər ildən bir pilləsən...
Ağrlığım-uğurluğum,
Bu axar su ilə axsın, getsin,

– deyib tullanırdılar. Çərşənbə suyundan çay qoyulur, evin küncünə, ağacların dibinə səpilirdi. Ağalı kəndində isə, camaat Həkəri-Bərgüşad çayına gedirdi. Ya ayağını soyunaraq çayın içindən o tərəf, bu tərəfə keçir, ya da əhd edirdilər ki, arzularım həyata keçsin, gələn il axır çərşənbədə çayda çimərəm. Qayıdıb gələndən sonra səhər tezdən bir də ocaq yandırırırdılar. Çöpəyə kəndində qızlar çaydan gələndə fincanı çərşənbə suyu ilə doldurub qarşılıqlarına kim çıxsa, onun yoluna atırdılar ki, aydınlıq olsun.

Şərikən kənd sakini Süleyman Məmmədovun dediyinə görə, çərşənbə suyundan birinci içənə deyirdilər ki, sənin taleyin yaxşı gətirəcək. Kim çərşənbə suyunu səhəngə doldurub evinə tez çatsa, o, kəndin ən qabaqcıl adamı sayılırdı. Kişilər çərşənbə suyunda at yuyurdular. Kim atı birinci yuyub qutarsa, onu minib xeyli çapırdı. Ona “igid” deyirdilər. Çərşənbə axşamı kim yatarsa, pambığı yandırıp yatan adamın burnuna tuturdu. Pambığın hissi burnunun altını qaraldırdı. Deyirdilər ki, sən qarabaxtsan, sənin taleyin qara gələcək.

Babayıl kəndində isə, arx çox olduğundan çərşənbənin səhəri yeddi arx keçilir, o arxların birindən yeddi daş gətirilib gələn çərşənbəyə saxlanılırdı. Həmin daşlar evin küncünə, buğda xaralının, un təknəsinin içinə atılırdı ki, üzünə gələn il bolluq, bərəkətli ol-

sun. Növbəti çərşənbəyə qədər həmin daşlar orada qalırdı. Söyləyicinin dediyinə görə, kənddə Pir bulaq vardı, axır çərşənbədə arzusu olan ordan bir daş götürüb gəlirdi. Ona *lal daş* deyirdilər. O daşı götürdükdən sonra danışmazdılar. O daş əlində gətirib təmiz bir yerə qoyur, arzuları həyata keçənə qədər daş orada qalırdı. Arzuları gerçəkləşəndən sonra onu təmiz bir yerə atırdılar.

Axır çərşənbədə qızlar talelərini öyrənmək üçün çay qırağına yumurta basdırırdılar. Yumurtanı da elə basdırırdılar ki, biri o birinin yumurtanı hara basdırmasından xəbəri olmurdu. Hacallı kənd sakininin dediyinə görə, bir dəfə taleyini öyrənmək üçün iki rəfiqəsi ilə çay qırağına yumurta basdırır. Ardını söyləyici belə nağıl edir: “Bir qırmızı qələm, bir kömür, bir də yumurta basdırmış q çayın qırağına, gəlmişik. Səhər tezdən mən durana qədər o biri qızlar gədirilər. Mən daldan getdim, gördüm onlar öz yumurtalarını çıxarıb gəlirlər. Dedim, bəs yumurtanız hanı? Dedilər ki, baxdıq, nə bilək. Vurduq çayın qırağına, gəldik. Mən də getdim, eşdim, Allaha and olsun, gördüm ki, yumurtanın bir tərəfi qırmızı, bir tərəfi qaradır. Mən də vurdum ora, gəldim”. Söyləyicini dediyinə görə, o qızların ikisinin də taleyi pis gəlir. Sobu sakininin dediyinə görə, çərşənbə axşamı qızlar bir evə yığılıb *çilə çıxarıv*, gecə niyyət tutub yatırdılar. O gecə görülən yuxu düz çıxırdı. Söyləyicinin dediyinə görə, belə çərşənbələrin birində bibisi qızının baldızı yuxuda görür ki, nurani bir kişi bəxt yazır. Bütün qızların bəxtini yazır, növbə gəlib ona çatanda çiraq sönür. Söyləyicinin dediyinə görə, həmin qızın gördüyü yuxu gerçək olur, o, ailə qurmadan dünyasını dəyişir.

Zərnigar Məmmədovanın dediyinə görə, axır çərşənbədə qapı pusanda eşidilən söz həmin insanın taleyidir. Onun dediyinə görə, Zəngilan kəndində bir qız var idi, axır çərşənbədə qonşuya *qapı pumağa* gedir. Qonşunun evladı olmadığından bir qız uşağını götürüb saxlayırdı. Qapıya yaxınlaşanda ev sahibi qızlığına deyir ki, bu paltarları niyə yığmamısan? Söyləyicinin dediyinə görə, o qız qapı pusmadan çox bikef halda qayıdır. Evdəkilərə deyir ki, mənim ömrümə çox qalmayıb. Doğrudan da, bir neçə aydan sonra o qızı ildırım vurmuş, dünyasını dəyişmişdir.

Kimin bir arzusu vardısı, çərşənbə axşamı əlinə iki qaşiq götürüb bir qapıya gedir. Niyyət tutur ki, arzum gerçəkləşəcəksə, ev yiyəsi sağ əlimdəki qaşığa konfet qoysun. Elmira Mikayılovanın dediyinə görə, qaynı arvadının yeddi il uşağı olmurdu. Bir dəfə axır çərşənbədə qaynı arvadı iki qaşiq götürüb ona sarı gələndə qaşığa konfet qoymağa razı olmur ki, birdən səhv qoyar. Onu əmisinin qapısına göndərir. Əmisi konfeti qaşığa düz qoyanda gəlin sevincindən onun üzündən öpür. Söyləyicinin dediyinə görə, həmən il qaynı arvadının bir qızı olur.

Kimsə ürəyində bir arzu tutur, əlinə bir qab və ya bir vedrə su götürüb qapını açan kimi kiminsə gəlməsini gözləmədən suyu tullayır. O su kimin üstünə düşsə, həmin şəxs yaxşı söz deməli idi. Bu adətə *suatma* deyilir. Söyləyicinin dediyinə görə, bir dəfə bunu sınaqdan keçirib. Ali məktəbə sənəd verəndə birinci il kəsilir. İkinci il ali məktəbə girmək arzusu ilə suyu kirvələrinin üstünə atır, o da “üzə nur yağsın” deyir. Həmin il onun arzusu gerçəkləşir. Bartaz, Zəngilan kəndlərində də *suatma* adəti vardır. Tutu İbrahimovanın dediyinə görə, hər uşaq bir qabı su ilə doldurur, qonşunun həyətinə atıb qaçırdı. Dam evləri olanda damın bacasına çıxıb oradan suyu içəri çiləyirdilər. Ev yiyəsi də onlara “aydınlıq içində olasan”, “Allah səni ağgünlü eləsin” deyirdi. Zərnigar Məmmədovanın dediyinə görə, hətta atılan su bəzən yemək yeyilən süfrənin üstünə düşürdü, amma kimsə buna hirsələnmez, ağır söz deməzdi.

Axır çərşənbədəki inamlardan biri də bar gətirməyən ağacı qorxutmaq idi. Laləzar Qurbanovanın dediyinə görə, əgər həyətdə bar verməyən ağac varsa, çərşənbə günü gecə əllərinə balta, dəhrə alıb həyətdə düşürdülər. Bunu o vaxt edirdilər ki, ətrafda kimsə olmasın. Qorxudan adam əlinə balta alıb bar gətirməyən ağacı üç dəfə yalandan baltalayır, dibinə mıx çalır. Deyirdi ki, ya kəsəcəyəm, ya da bar gətirəcəksən. Tutu İbrahimovanın dediyinə görə, bar gətirməyən armud ağacları vardı. Bir dəfə axır çərşənbədə babası əlinə dəhrəni alıb deyir ki, bar gətirmir, kəsəcəyəm bu ağacı. Nənəsi də deyirdi ki, a kişi, kəsmə. Bu cür ağacı qorxudurdular.

Bu bayramın bir xüsusiyyəti də ondadır ki, həmin vaxt kənddə kimsə küsülü qalmaz, bayramın şərəfinə hamı bir-biri ilə danışar, küsülülər barışardı. Küsülü olanları da kəndin ağsaqqalları, ağ-birçəkləri qarşı-qarşıya oturdar, onları barışdırardı. Müqtədir Baxşəliyevin dediyinə görə, əmisi oğlu ilə kəndin başqa bir sakini arasında inciklik var idi. Bayram ərəfəsində əmisi oğluna xəbər göndərir ki, sabah onlara gələcəklər, amma nə məqsədlə gələcəklərini demir. Səhər kəndin üç-dörd ağsaqqalını yığıb o evə gedir. Günahı olan şəxs də ora gətirilir, onlar barışdırılır. Barışıqdan sonra isə süfrə açılmış, çörək kəsilmişdi. Ramilə Vəliyevanın dediyinə görə, Mincivanda tək yaşayan bir qadın var idi, anası onunla küsülü idi. Çərşənbə axşamı atasının təkidi ilə anası bir qab bayram payı aparıb onunla barışmışdı.

Söyləyicilərin dediyinə görə, şəkərbura, paxlava şəhərin təsiri ilə meydana çıxıb. Əvvəllər bayramda şirin çörək, pişik çörəyi, əyirdək bişirilir, müxtəlif şirnilər hazırlanırdı. Çərşənbədə plov dəmlənir, plov bişirməyə imkanı olmayanlar isə, iki həftə qabaqcadan ərİştə kəsir, çərşənbə axşamı ərİştə aşı bişirirdi. Mincivanda çərşənbə axşamı aşla yeyilmək üçün dəymiş pomidor tutması saxlanılırdı. Həmin balonun ağzına qırmızı ip bağlanırdı ki, onun çərşənbə tutması olduğu bilinsin. Babayıl kəndində isə, axır çərşənbəyə qarpız saxlanılır, çərşənbə axşamı kəsilib qonşulara paylanırdı.

Mincivanda təpələr vardı, cavanlar hələ üç gün qabaqdan ora təkər yığır, təpənin başına qırmızı bayraq tikirdilər. Çərşənbə axşamı hamı yeyib-içəndən sonra oğlanlar-qızlar həmin təpənin başına çıxıb təkərləri yandırırtdılar. Babayıl kəndində isə, təkərləri yala yığırdılar, gecə onlara od vurub kəndə sarı yumalayırtdılar. Cavanlar köhnə təkərləri yığıb yeddi arx aşırtdılar, yeddinci arxın kənarında təkərlərin bir qismini, yarısını da dağın başında yandırırtdılar. Babayıl kəndində çərşənbə tonqalına *yalav* deyirdilər. Bartaz kəndində köhnə parçalardan *lopalar* düzəldilirdi. Köhnə parçalar top kimi yumurlanıb məftillə bağlanır və bir gün qabaqcadan neftin içinə qoyulurdu. Axır çərşənbədə hava qaralanda oğlanlar həmin lopaları

götürüb tərənin başına çıxır, onları yandırıb göyə atırdılar. Kim öz lopasını ən hündürə atırdısa, onun adı xüsusi vurğulanırdı.

Axır çərşənbədə *səməni* qoyulurdu. Süleyman Məmmədovun dediyinə görə, hər evdə ailə üzvlərinin hərəsinin adına bir səməni cücərdilirdi. Ölənin adına da səməni cücərdilir, onun səməni qəbirinin üstünə qoyulurdu. Söyləyicinin dediyinə görə, onların evində hər bayramda atası ilə anasının adına iri qabda, uşaqların adına isə balaca qabda səməni cücərdilirdi. Bayram qurtarandan sonra bilən adamlar ondan səməni halvası bişirirdi, bilməyənlər isə ya meyvə ağacının dibində basdırır, ya da suya atırdılar.

Martın 21-22-si üçün deyərdilər ki, bu gün əmirəlmöminin taxta çıxan günüdür. Həmin günü hamı uşaqlara paltar, ayaqqabı və s. almağa çalışırdı. Əmirəlmömin taxta çıxarkən qırmızı geyindiği üçün onun şərəfinə hamı çalışırdı ki, aldığı paltar qırmızı olsun. Zərnigar Məmmədovanın dediyinə görə, martın 22-sindən başlayıb ta ayın axırına qədər on gün uşaqların bayramı olurdu. Həmin günlər Zəngilan kəndində uşaqlar ancaq axşamlar evə yığılır, bütün vaxtlarını bağda keçirirdilər. Özləri ilə evdən düyü, yağ və digər ərzaqlardan gətirirdilər, qazan asıb yemək bişirir, bütün günü orada əylənirdilər. Qızlar çalışırdı ki, oğlanlar onların qazanlarını oğurlamasın. Oğlanlar da pusquda durur, fürsət gözləyirdilər. Qızlar qazanın yanından çəkilən kimi onu oğurlayırdılar, yedikdən sonra boş qazanı gətirib yerinə qoyurdular. Havalar yağışlı keçəndə isə kiminsə evinə yığışırdılar.

Zəngilanın bəzi kəndlərində Novruz bayramında xan bəzənildirdi. Bizə belə bir adətin varlığı haqqında Yeməzli, Şərikan, Cahangirbəyli, Zəngilan kəndlərinin sakinləri məlumat verdilər. Yuxarı Yeməzli kəndində bu adət kəndin klubunda, klub boş olmayanda isə anbarda keçirilirdi. Şərikan kəndində isə bu mərasim məscidin həyətidə keçirilirdi. Hava qaraldıqdan sonra ətrafi işıqlandırmaq üçün yolda, məscidin həyətidə lampalar yandırılırdı. Yuxarı Yeməzli kəndində bu mərasim martın iyirmi biri günortadan sonra başlayır, iyirmi ikisi gecə yarıya qədər davam edirdi.

Xan ayağı düşərli, sınıanılmış adamdan seçilirdi. Yuxarı Yeməzli kəndində uzun müddət bu vəzifəni icra etmiş Abış kişi kənddə ayağı düşərli adam kimi tanınırdı. Kəndin sakini və bu mərasimin təşkilatçılarından biri olan Talıb Şərifovun dediyinə görə, kolxozda taxıl səpini vaxtı həmişə onu çağırırdılar, ilk toxumu o səpirdi. Xırmanda dərz döyüləndə ilk dərzin bağını o açır, biçin vaxtı taxılın siftəsini o biçirdi. Camaat onun ayağının düşərliyini görmüşdü, ona görə də hər il onu xan seçirdilər. Abış kişi dünyasını dəyişəndən sonra bir müddət Əsli adlı bir qadın xan seçilir, o da yaşlaşandan sonra Abış kişinin oğlu xan seçilir. İndiki dövrdə isə Abış kişinin nəvəsi xan seçilir. Söyləyicinin dediyinə görə, Əsli arvaddan sonra kənddə bir nəfər xan seçilir, amma həmin il uğurlu gəlmədiyi üçün kənd camaatı bu uğursuzluğu xanın adı ilə, onun ayağının düşməməyi ilə bağlayır. Ona görə növbəti il kənd sakinləri onu xan seçmir. Şərikan kəndində isə xan tanınan, sözü eşidilən adam seçilərdi. Kəndin sakini Süleyman Məmmədovun dediyinə görə, Hacı Vəli xan seçilər, arvadı Aynişan da onun xanımı olardı.

Yuxarı Yeməzli kəndində məclisdə başdan xan üçün stol qoyulur, üstünə qırmızı süfrə salınırdı. Xan mağara yaxın bir evdə bəzənirdi. Onun çiyinə saçaqlı darayı şal salınır, başına şiş papaq qoyulurdu. Son zamanlar təşkil olunan məclislərdə isə xan qırmızı məxmər xalat geyinir, başına kardondan düzəldilmiş, üstü zərli kağızla bəzədilmiş papaq qoyur. Şərikan kəndində isə xanın başında lələklə bəzədilmiş papaq, əynində məxmərdən əba, belində isə qılınc olurdu. Xanımı da o qədər iri tuman geyinirdi ki, oturanda tumanın ətəyi xeyli yer tuturdu. Xanın paltarı saxlanılır, növbəti il kim xan seçilsə, ona geyindirilirdi. Talıb Şərifovun dediyinə görə, xan danışmamalıdır. O dinməz oturur, vəzir onun əvəzindən məclisi idarə edirdi. Yuxarı Yeməzli kəndində xan vəzir-vəkil və milislərin əhatəsində məclisə gəlir. Camaat ayağa qalxıb xanı alqışlayır, xan bir az oynadıqdan sonra keçib yerində otururdu.

Süleyman Məmmədovun dediyinə görə, Şərikan kəndində xanın özü, ailəsi qırmızı, vəzir-vəkil göy, köməkçilər qara, xanı qoruyanlar isə sarı paltar geyinirdi. Sarı geyimli üç nəfər əllərində silah

xanı qoruyurdu. Enli taxt qurulur, xan və onun xanımı, vəzir-vəkil onun üstündə otururdu. Köməkçilər taxtın böyüründə durur, vəzir-vəkil də xanın sağında-solunda otururdu. Söyləyicinin dediyinə görə, kənddə böyük bir dağdağan ağacı vardı. Hər il axır çərşənbədə həmin ağacdən beş-altı küp asılırdı. Ona *yellənküp* deyilirdi. Həmin küplərin birində xanın arvadı, birində qızı, digərlərində vəzirin arvadı, qızı yellənirdi. Xan əyyanları ilə kufda yellənir, sonra məclisə gəlirdi. Məclisdə yarışlar təşkil olunurdu. Cavanlar güləşir, ağırlıq qaldırır, xan qalib gələnləri mükafatlandırır.

Həmin gün xanın əmri ilə biri heyvan gətirib kəsir, digəri plov bişirib gətirirdi. Yığılan nemətlər kəndin kasıblarına paylanırdı. Xan məclisdə bir sıra əmrlər verirdi. Kənddə kim kasıb idisə, əmr edirdi ki, filankəs, sən ona bir inək verəcəksən. Kimin evi yox idisə, əmr edirdi ki, filan vaxtı hamı yığışsın, filankəsə ev tikiləcək, ona kömək edin. Məscidin həyətinə dar ağacı qurulurdu. Xan cəza olaraq kimsə döydürür, kimini oynamaqla cəzalandırır, kimini asdırırdı. Söyləyicinin dediyinə görə, xan o adamı dar ağacından asdırırdı ki, onun verdiyi tapşırığı yerinə yetirmirdi. Xan bu kənddən o kəndə pay göndərirdi. Kimin üstünə göndərirdisə, həmin adam da xana öz payını yollayırdı. Məclisə gələnlər padşaha sovqat gətirir, xan da onlara hədiyyə olaraq konfet, şəkərbura və ya kələğayı hədiyyə edirdi. Yığılan pullar məscidin büdcəsinə əlavə olunur, həmin pulun hesabına kasıblara, yetimlərə əl tutulurdu.

Laləzar Qurbanovanın dediyinə görə, əvvəllər bu məclis üçün xüsusi öküzlər bəslənirdi. Hansı öküz işə-gücə yaramırdısa, onu cüt-dən ayıraraq Novruz üçün bəsləyirdilər. Novruz bayramında həmin öküz kəsilir, onun ətindən yemək bişirilib camaata verilirdi. Xanın ətrafında qolu qırmızı sarıqlı fərraşlar olurdu. Xanın əmri ilə fərraşlar yol ayrıcında durur, yoldan keçən olanda onları şənliyə gətirirdilər. Onlara xonça, şirniyyat verib yola salırdılar. Böyüklü-kiçikli həmin gün hamı o məclisdə iştirak edirdi. Kimsə məclisə gəlməzdisə, xana şikayət edilirdi, o da fərraşları göndərərək həmin şəxsi məclisə gətirirdi. Kimin nə niyyəti vardısa, həmin gün xanın hüzuruna çıxıb ucadan niyyətini deyir, hamı bir ağızdan “amin” deyirdi. Gələnlər il niyyəti gerçəkləşəndə

həmin şəxs xana xələt – ya pul, ya da şamaxı gətirirdi. Həmin paylar kənddəki yetim uşaqlara, bir qismi də çalğıcılara verilirdi.

Xan şikayətlərə baxır, insanların istəyini yerinə yetirirdi. Söyləyicilərin dediyinə görə, Yeməzli kəndində belə bir maraqlı hadisə yaşanırdı. Abdun adlı bir kişi həddindən artıq yaşlanmışdı, yaxşı yeriye bilmirdi. Xana şikayət edir ki, mən qoca adamam, gözə bilmirəm. Mənə at verin, minib gəzim. Xan da bunun arvadını çağırır ki, sənin atın bu, min. O da camaatın içində arvadını minmiş, arvadı dalında onu gəzdirmişdi.

Məclisdə kosa-keçəl düzəldilir, kosanın da arxasına süpürgə bağlanılırdı. Oyuna şuxluq qatmaq üçün məclisin axırında kimsə o süpürgəni odlayırdı.

Bayramda *Novruz kömbəsi* bişirilirdi. Novruz kömbəsinin xamırı süd və yağda yoğrulur. Yoğrulduqdan sonra sinidə yayılır, içinə kişmiş əlavə olunur və bir dənə göy muncuq qoyulur. Həmin xamır közün üstünə qoyulub üstü sacla örtülür. Kömbə bişəndən sonra doğranılır, məclisdə iştirak edənlərə paylanırdı. O muncuq kimin qismətinə çıxsa, növbəti il bayram kömbəsini o bişirirdi, həmin muncuğu da içinə qoyub gətirirdi. Söyləyicilərin dediyinə görə, bu adət bu gün də saxlanılır, amma əvvəlki illərdən fərqli olaraq Novruz kömbəsi ocaqda deyil, elektrik peçində bişirilir.

Söyləyicinin dediyinə görə, Şərikan kəndində 1941-ci ilə qədər bu mərasim keçirilirdi, insanların dolanışığı çətinləşdiyindən müharibə başlayandan sonra artıq keçirilmir. Yuxarı Yeməzlidə isə bu adəti bu gün də saxlanılır, kənd camaatı hər il Novruz bayramında şadlıq saraylarının birinə yığılaraq bu adəti keçirirlər.

2. ZƏNGİLANDA KİRVƏLİK

Söyləyicilərin dediyinə görə, bəzi adamlar uşağı olmamışdan əvvəl arzu edirdi ki, Allah-taala ona bir oğul versin, uşağı filankəsin qucağına qoyacaq. Arzusu yerinə yetəndən sonra həmin şəxsin qapısına gəlib onun razılığını alırdı. Ağalı kənd sakini Möhübbət Səmədovun dediyinə görə, bir dəfə axşam onlara bir nəfər gəlir.